

KRŠĆANIN I CRKVA U MARKSISTIČKOJ AKULTURACIJI

Josip SABOL

Akulturacija znači susret i interakciju između dviju ili više kultura.

Tema sugerira misao da postoji jedna marksistička akulturacija, tj. jedan način susreta kultura po marksističkom receptu. Sam termin „marksistička akulturacija” jest neobičan, ali on ima povijesnu pozadinu, on se može povijesno rastumačiti.

Liberalizam i socijalizam bili su – iza francuske revolucije – prisutni u starim monarhističkim režimima. Oni su bili političke supkulture; radeći propagandno na širenju svojih ideja utjecali su na „službenu” kulturu i unašali svoje idejne sadržaje. Svoj cilj: postati sami službena kultura, namjeravali su ostvariti putem reformi i zakonodavnog rada u parlamentu. Međunarodni radnički pokret ostao je na toj mirnoj evolutivnoj liniji preobražaja društva do 1919. god. kada je došlo do rascjepa između socijalističkih radničkih partija Evrope i upravo uspješnih revolucionara boljševika u Rusiji koji su propagirali revoluciju kao jedino uspješno sredstvo stvaranja novog društva. Ta razlika postoji do danas.

Boljševici: došavši revolucijom na vlast, počinju sprovoditi nasilni preobražaj društva na svim područjima: u znanosti, društvenim institucijama (počevši od obitelji), društvenim strukturama, kulturnim institucijama. Najedanput znanost više nije „znanost”, nego „socijalistička znanost”; moral više nije „moral”, nego „socijalistički moral”; čovjek više nije čovjek, nego „socijalistički čovjek”. Ukratko: sprovedena je destrukcija stare kulture – iako ne totalna – i započela je konstrukcija nove kulture: „proleterske kulture”, „kulture radničke klase”.

Stvoreni su novi termini, novi pojmovi, novi jezični simboli. Za stare jezične simbole, npr. pravo, sloboda, umjetnost, demokracija... nađeni su novi sadržaji. To je dovodilo, i još danas dovodi, do nesporazuma. Služimo se istim simbolima, a mislimo pri tome na nešto posve drugo. Ono što se inače stvaralo stoljećima, tisućljećima, polako sazrijevaajući, bilo je stvoreno po zamisli nekolicine u nekoliko decenija.

Opći je cilj bio stvaranje novog čovjeka i nove kulture. To je imalo epohalnu važnost. Prvi put u suvremenoj povijesti sagrađena je jedna država, cijeli kulturno-društveni život, na jednoj ideologiji: marksizmu-lenjinizmu. Naglasak je na lenjinizmu. Time nastaje moderni raskol unutar dosadašnjeg više ili manje homogenog sveevropskog kulturnog razvoja. Što je čekalo vjernika, Crkvu i druge predstavnike starih slojeva i stare kulture u prvom naletu revolucije te onda u stalnom procesu nazvanom „diktatura proletarijata”?

To nije bio susret između dviju kultura i njihovih predstavnika. To je bilo nemilosrdno obračunavanje bez zakona, na osnovi zakona revolucije koji je imao više karakter osvete nego prava. To je vodilo i k onoj stvarnosti, izraženoj rečenicom: „revolucija guta (ždere) vlastitu djecu”.

Nastaje prva socijalistička država na svijetu. Ona zahtijeva da njezina iskustva postanu model za sve druge države i narode kojima treba odsad pomoći da i one krenu putem revolucionarnog preobražaja društva i kulture. Proleterski internacionalizam. Nastaje prvo društvo na svijetu u kojem više nema podjele i razlike između privatne i državno-političke sfere. Cijeli je život pojedinca politiziran. Svaki čin, misao, gesta, simbol imaju političku važnost i bivaju prosuđivani političkim kriterijima korisnosti ili štetnosti za sistem. Nastaje prvo društvo na svijetu koje se proglašuje ateističkim. Jedno totalitarističko društvo!

Kulturni izražaj i stvaranje pojedinca: literatura, umjetnost, glazba... više nije podložno zakonima inspiracije, duhovnoj slobodi, već kriterijima i mjerilima avangarde partije.

Gdje ovdje može doći do susreta dviju kultura? Dogmatizam, uniformizam, monizam vode do totalitarizma. U njemu nema mjesta za više kultura, za jedan drugi nacrt i pogled na svijet izvan onog službeno-partijskog: marksističko-lenjinističkog.

A koncepcija čovjeka? Čovjek je prije svega ekonomsko biće; život i rad tumače se iz društveno-ekonomskih prilika kao vodećih činilaca povijesti.

Duhovno-idejni elementi čovjeka i kulture jesu nadogradnja, odraz načina proizvodnje i odnosa u strukturi vlasništva. Transcendentnost, religioznost, duhovnost: sve su to posljedice ili simptomi alijenacije. Zato se ove potrebe ne priznaju kao legitimne potrebe pojedinca i društva. One se naprosto negiraju. Društvo se mora boriti protiv osjećaja religioznih potreba, pa i represivno. Religiozni je čovjek smatran nekom vrstom psihičkog bolesnika. Dakle: svodenje čovjeka na ekonomsko-društvenu realnost. To je kulturna orijentacija koja znači osjetljiv nazadak u usporedbi s već postignutim kulturnim dostignućima u prosvjetiteljstvu i humanizmu, koji su čovjeka gledali i ostvarivali u njegovu totalitetu.

Napominjem usput da su evropski socijalisti i marksisti pratili ovaj razvoj u SSSR-u s velikom zabrinutošću i skepsom. I do danas su oni ostali, zajedno s nekim zapadnoevropskim komunističkim partijama – KPI, evrokomunizam – odlučni protivnici tog boljševističkog, totalno ateističkog marksizma. Socijalizam kao reformatorska ideja društva, ekonomije i posljedično države nije nužno niti ateistički niti marksistički.

Papa Ivan Pavao II. kaže otvoreno da je takav nacrt čovjeka i takav model kulture kriva kultura, lažna kultura, manjak kulture. Po naravi stvari svaki je dogmatizam, uniformizam, materijalizam i totalitarizam manjak kulture. To se očito vidi u rezultatima i posljedicama. Sigurno se može reći da se nije uspjelo stvoriti novog socijalističkog čovjeka. Čovjek je i na Istoku i na Zapadu u biti isti. Zato se komunističke zemlje suočavaju s gotovo istim problemima kao i kapitalističke: kako zadovoljiti osnovne materijalne potrebe tom samo ekonomskom biću; čime ispuniti duhovnu prazninu, nastalu ateizacijom i ekonomizmom; gdje naći rješenja duševno-duhovnoj boležljivosti, čiji su simptomi alkoholizam, droga, neuroza, strah, bezvoljnost, lijenost, neodgovornost, seksualizam, osjećaj besmislenosti?

Iz svega ovog može se lako zaključiti da je danas potrebna druga akulturacija, drukčiji susret kultura nego ga je to prakticirao gore opisani boljševizam.

Kako je to u nas, u Jugoslaviji? Je li ovdje susret između kršćanskog humanizma i marksističkog humanizma moguć, poželjan, legitiman, legalan?

Ova Republika ima Ustav koji stoji — nema sumnje — u humanističkoj tradiciji kulturnog razvoja Evrope. Ona se ne stavlja u službu jedne ideologije, iako je osnovna idejna orijentiranost socijalizam. Ova Republika ima Ustav koji ispovijeda jednakost, ravnopravnost i jednakovrijednost svih građana, bez obzira na rasu, klasu, narodnost, vjersku pripadnost, manjinu ili većinu. Naše ustavno pravo implicira očito vrijednosni pluralizam. Marksizam kao temelj marksističkog humanizma; katolicizam kao temelj kršćanskog humanizma samo su dva vrijednosna sistema, modela osmišljenja ovog društva. Ali ima i drugih. Svi su oni ustavnopravno ravnopravni. Njihovi subjekti i institucije isto tako. Ovdje nema ulogu nikakva brojčana korelacija. Ustavno pravo štiti jednako i većinu i manjinu, jamčeći im jednaka prava. Marksisti kao manjina mogu se jednako pozivati na Ustavom zajamčena prava, npr. pravo na slobodu savjesti u smislu ateističkog osmišljenja života, kao što to može činiti i većina nemarksista u smislu svog osmišljenja života. I dobro je da je to tako. Ovo samoupravno društvo ne smije dozvoliti da jedan vrijednosni model ima državne privilegije pred drugim. Samoupravno društvo mora biti po naravi stvari odraz ljudskog totaliteta, to će reći, ono mora sve ljudske potrebe: biofizičke, duševne, duhovne i religiozne jednako omogućiti u njihovu konkretnom razvoju. Religiozno osmišljenje života ljudska je potreba. Nju ne moraju imati svi ljudi. Nametati je jednom punoljetnom individuumu jest protiv prava i dostojanstva ljudske osobe. Ali nju sprečavati isto je tako protiv prava čovjeka i dostojanstva osobe.

Zato je odnos između kršćanskog humanizma i marksističkog humanizma u nas u smislu iskrene akulturacije jasan.

Stupimo u natjecanje. Izložimo svoje vrednote na tržištu javnog mnijenja: putem radija, televizije, tiska. Budimo pri tome poštenu. Nemojmo iskriviti zakone tržišta time što lažnom ili manipulativnom reklamom obezvređujemo produkte svog konkurenta. Smatramo da nije pošteno sa strane marksista što stalno ponavljaju već malouvjeljivo vrednovanje religije iz 19. stoljeća: Religija je opijum naroda; Crkva je protiv ovog ili onog, kriva za ovo ili ono. Crkva ima sigurno mnogo toga pozitivnog. Ali i s naše strane ne bi bilo pošteno prema našem konkurentu ako bismo prešućivali njegove pozitivne strane i ostvarenja. Za jedne i druge neka vrijedi mudro pravilo ponašanja na tržištu: prepustimo potrošaču neka sam odluči. On obično najbolje znae koja je roba kvalitetnija; što mu treba i kada mu što treba. Na nama je, na kršćanskom i marksističkom humanizmu, da se stalno brijemo da naša roba, naši modeli budu što kvalitetniji i da njihovi producenti budu kao ljudi što vjerodostojniji. Korist i radost od toga imat će svi građani u našoj domovini, u našoj zemlji, ali i cijeli svijet.

Ovo je idejno državno-pravna podloga akulturacije u nas. To je idealni i teoretski prikaz koji traži odgovarajuću praksu.

Svaka druga praksa, protivna tim ustavnim principima, znači kulturni nazadak. Znači okrnjenje humanizma općenito, pa i onog iskonskog marksističkog huma-

nizma. Naime, istina je, i današnja kulturna faza to jasno dokazuje, da je čovjek kao individuum postao samosvjesni subjekt, da je prešao iz „stanja maloljetnosti, koju je sam skrivio, u punoljetnost” (Kant). Zato je dodjeljivanje kulturnih dobara i mogućnosti prema klasnoj, ideološkoj, rasnoj, religioznoj pripadnosti prošlost. Znak šepanja (*cultural lag*) za stvarnim kulturnim razvojem. I još nešto. Danas ulaze cijeli svijet, sva kulturna svjetska javnost, velike napore kako bi se postigao mir, pomirenje, sporazumijevanje i suradnja. Zato propovijedanje rasizma i nacionalizma danas znači zaostajanje za općim kulturnim razvojem. To se isto mora reći i za propagiranje klasne borbe, osobito ako se ona temelji na emocijama mržnje. Sveopći humanizam, u kojem ima mjesta i *homo oeconomicus*, i *homo technicus*, i *homo religiosus*, i *homo sociologicus*, jedini je predstavnik progresivne ljudske kulture danas i sutra. Ne mržnja, nego suradnja između svih dobronamjernih slika čovjeka spasit će ovu kulturu.

Kršćanski humanizam – kako ga je ocrtao Vatikanski sabor – spreman je na ravnopravnu suradnju s drugim humanizmima koji ne teže za vlašću, već za služnjem čovjeku. Na koncu konca, čovjek je važan, a ne -izmi, a ne ideologije. Tu očekujemo od suvremenog marksizma jasnije odgovore i očitovanja njegovih namjera, jasnije nego što smo do sada čuli i što nam to praksa u realno egzistirajućem socijalizmu pokazuje!